

A.GERGELY ANDRÁS

Töprengés töprengésekről...

Néprajzi naplójegyzetek naplójegyzet-néprajzként

Éppen ez írás kezdeteinél kaptam vissza szíves örömmel teli jelzést Keszeg Vilmostól, aki review-essay-met (nevezzük nevén: átmeneti műfajú közelítés több könyv recenziója helyett, melyben az „összeolvasat” dominál) méltó eleganciával, elismerően nyugtázta, de jelezte is, hogy „egyedüli vagy, aki türelemmel egybeolvasod a könyveket”... Ebből ugyan nem nyilvánvaló, ^{huh} egyetértőleg szólt-e, vagy kritikusan éppen – de talán nem sértődne meg, ha rákérdeznék válaszképpen: olvasta-e Liszka József naplójegyzeteit, melyek három ízléses, sőt elegánsan vonzó kötetben lopakodnak az értelmezés magasságai felé, s melyekről a legelemibb közelítés lehet csupán, ha nem valami univerzális értéknormával méricskéljük őket, hanem összolvasat formájában, irodalom és élet, nép és kultúra együttértelmezésével. Így sem könnyen eldönthető a naplójegyzetek láttán: (Roland Barthes kifejezésével, könyvcímével harmonizálva) a „szöveg öröme” kínál inkább élményt, a napló közvetlensége és tépelődő megformálása, vagy az egymásra építkező korszakok időrendje, elkülönülő történések eseménynaptárba rögzítése? De még az sem tudható biztosan: vajon az *Egy néprajzkutató töprengései. Napló-jegyzetek 1976–1995* alcím szolgál inkább a műfajréteg megnevezésére, vagy a *Termékeny homályban* főcím?¹ Ráadásképpen maga a műfaji korlát is inkább készítés lehetett Liszka számára, aki nem „olvasónaplót” komponált, nem életviteli szösszenezeteket rögzített, s nem is a múltó idő pergő eseménysorának tudástörténeti tárházát formálta meg, hanem nyilvános és válogatott töprengéseit bocsátotta elénk. Tétova

Meglehet, ennek a műfaj-definiálásnak ma már – a köznapi és kommunikációs folyamatba illeszkedő „blogok korában” – talán nincs is komoly jelentősége, hisz szövegre szöveg épül mindenütt, képekre kép, életkorszakra életkori válaszkísérletek, dilemmákra kritikák és töprengésekre válaszok e kötetekbe rendezett időhatárok közötti válogatásba illesztve. Voltaképp a papír és firkaceruza helyetti, olvasónaplót is meghaladó „írónapló” műfajának megalkotásakor szinte alig van jelentősége a tudományos narratívák terében – de talán a kihívás éppen azért kacér, mert a közléskorszak éri utol a szerzőt, s nem fordítva. Liszka bejegyzései napra pontosak, majdnem órára azok, ám olykor kimaradnak hetek is vagy összetöpörödik egy egész esztendő tíz oldalra, húszra, miközben más években több a feljegyzés, kevesebb a hivatkozás vagy olvasmányidézet, majd megint újabb tömbökben gyakoribb a szakmai tapasztalat kezdetének öröme, mint a lejegyzés szorgalma. De még érdekesebb maga az olvasat olvasata, ahogyan a szöveg kínálta valóság szelet vissza-visszahat a szerzői szándéokra és értékrendre is. Zalabai Zsigmondra utalva idézi: „Az irodalom nem igazodni akar, hanem különbözni” ([1977], 24. p.), s nem egészen két oldalon belül Anatole France-ra épít hangulati érvet: „Kritikát írni annyi, mint »magunkról beszélni egy könyv alkalmából«” ([1977], 26. p.). De még ez első kötet első ötödében éppúgy gyarapodik az olvasmánykínálat Sütő Andrással, mint Arany János sírverseivel, Déry Tibor G. A. úr X-ben-jével, Balla Kálmánnal és Erdei Ferencsel, Babits Mihállyal és Németh Lászlóval, Tömörkény Istvánnal, Tózsér Árpáddal, Mórocz Károllyal, Mózsi Ferencsel, Dénes Zsófiával, Márai Sándorral, Günter Grass-szal, mint időközben egyetemi oktatói tárgyköreivel, jeles munkáival, habitusával vagy közvetlenségi mutatóival. Akkor hát milyen kritika érvényesülhetne az értelmiségi pályán még főirányban el nem indult íróféle, írogató ember, kortanú, értelmezéseket értelmező, világképekkel kokettáló, elmélkedésekkel bajlódó, önreflexióval kibélelt okoskodó szösszeneteinek értékeléseként? Vagy halljuk ki belőle inkább a „Kérvényt és verset írni nem tudok” ([1977], 49. p.), vagy a „Most döbbenek rá: éppen tíz éve írok naplót – de minnek is? Talán barát helyett...” ([1977], 43. p.) hangulatát; vagy a valóság érzete és tudása közti különbség tónusában az „Ahogy mindezt leírom, már fölül is kerekedik bennem a tudás az érzés fölött” ([1987], 139. p.) magabizó derűjét?

Olvasatra élmény, befogadásra kételkedés, impresszióra tudás, városiként falukedvelés, falu szülőtteként a városban lét, Budapesten fölfedezett népi kultúra, Mátyusföld árnyékában a pusztuló-átváltozó néprajzi örökség az, ami meghatározza jegyzeteit. A történelmi és irodalmi élményháttér, régészeti értéktár előtérbe kerülése nyomán egyre határozottabb a néprajzos beállítódás, s egyetem utáni álláskeresőként mégis a régész beosztás várja, majd az alakuló karrierképek között a szerkesztés, kutatás közben a sajtómunka, önkifejezéseként az alkotó életforma reménye, néprajzi értékmentőként a népi kultúra ápolási kísérlete az, ami egyre inkább előtérbe tolakszik (142–143. p.). Ám a tépelődő tónusú, egykor egy ifjú tudós lélek bonyodalmaival leíró módon közvetítő szerzői szövegrészek aprólékos megidézése is sajátosan csámpás lenne itt, ha a kötet egészét veszem súlyba, mert értetlen reflexióként hangzana csupán, ha irodalomkritikai, történeti vagy néprajzi tudományfejlődés egyes terüle-

teire vetíteném le mindezt. Liszka is kifejezi ámulatát és rokonszenvét az egyedi tudástörténetében szemléletstípusú hatású professzorok, Bóna István, László Gyula, Kósa László, Dömötör Tekla iránt, respektussal említ szigorú kollégákat és kutatótársakat, visszafogott ítélekkel a hatvanas évekből a hetvenesekbe átáramlott „szocializmus”-léggör, a nyolcvanas évek végi politikai fordulat örömét és a felvidéki életben is elszármasodott közszereplők bárdolatlanságait – de a könyv jó felétől apró árnyalatokban változik az alaptónus a szakmaiság, a sokféle tartozás, a külföldi utak, rohanások, szervezői buzgalmak, részvételek és sodródások sokféleségében. Szerkesztés, múzeumi munka, konferenciák, ösztöndíjas és előadói szereplés, külföldi és magyarföldi, hazai és kisebbségvidéki turnék, tanulmányutak, könyvtárazás és olvasás, szerkesztőségek és egyetemi kurzusok, utazások és érkezések, tájak és madárhangok, kényelmes létezés és vágta, széttagolt feljegyzések (csökkenő számban), rövidebb fejezetek sorozatai, évenkénti bontásban.

Feljegyzések az élők, s bizonyos élők házából... Élni a közlésért, a változatosság kalandjával, és „Menni, menni, menni...!” ([1977], 27–28. p.), faluból városba vágyni és fordítva is..., közölni az Élet sokféleségét... Közben akad néhány problematikusabb ügykör is már: az öregedés kérdése (huszonéves korától föl-fölmerülő témakör, különböző válaszokkal, de kitartó problémaként) van jelen számos helyzetben (barátok, tanárok elvesztése, írónagyságok sorsa, tragikus balesetek, Apja halála, 1994-ben egy sor jeles név stb.), de figyelemre érdemes a felvidéki kisebbségiként oly nehezen szakmai elismeréshez jutó értelmiségi alaphelyzete és a barátságok problémaköre is, ugyanígy elszánt a kritikai reflexiók terén a kétnyelvűség gyakorlata és kényszerei kapcsán ([1977], 14–15. p.; később még sokféle utalással), az „örök vendégmunkás” értelmiségi szerepkör (236. p.) okán, a romantikus faluszemlélet és a kortárs falu elutasító válaszai (Szabó Dezső, Venczel József, Dimitrie Gusti, Németh László, Márai Sándor), a háború és az „ember az embertelenségben” témaköre (66. p.), az európaiság kihívásai és az új lövészárkok barátok ellen uszító harsánysága (185–193. p.) miatt. Egyes témakörök esetében hangsúlyos, hogy kritikai reflexiói vannak egykori lelkesedéseinek tárgyai (Jung Károly, Kertész Ákos, Gazda József, Kiss Lajos stb.) és azok újraolvasása, mélyebb megértése kapcsán, ami helyenként (nem is kevésszer) a kitartó szorgalom hiánya („Úristen! Csaknem egy hónapja nem vettem elő ezt a füzetet...!” [1994], 216. p.; „Elég régen ültem már a naplóm fölé...” [1991], 189. p.; „Istenem! Huszonöt éve írok naplót! És ha mindvégig valóban mindent becsületesen följegyeztem volna, micsoda dokumentumértéke lehetne!” [1994], 219. p.) és a méltó önostorozás hangján bomlik ki. Ugyanakkor éppen az időiség, a sokféle (irodalmi és szakmai) irigyelt és példának tekintett – pl. Ottlik Géza, Radnóti Miklós, Joseph Roth, Edmund Burke – vagy kritikai megfontolással együtt is sokra becsült, de minduntalan másra utaló művek (pl. Németh László, Kuncz Aladár, Szabó Dezső, s még seregnyien mások...) hatásában üldögélni, kicsit a békés-nyugalmas lapozgatásra vágyni, s közben újra elrohanni Európába, Párizsba, Berlinbe, Svájcba, néha Budapestre, Kolozsvárra is, „kalandvagy hajt: megpróbálni valami újat, erőt próbálót... S persze ott, ahol van rá némi esély, hogy bizonyítsak...” [1991], 194. p.), zenét hallgatni, tücsökciripelésen gyö-

nyörködni, észrevenni egy gyermeke után rohanó fiatal anyát, élvezni egy könyvtári csendet, sétálni valamelyik gyermekkel a séta kedvéért... S közben is tenni, menni, csinálni, átérezni, megjeleníteni.

„Szabálytalanok, kuszának tűnő jegyzeteket tart most kezében a Kedves Olvasó” – így kezdi Előszavában Liszka a „kítárukozások, önmagunk lemeztelenítései” minősítű naplóíró közlésmódot. Majd részletezi a tartalom összeállítási szempontjait, „hiszen napló is, meg nem is; kuszának tűnő jegyzetek, miközben azért mintha mégis napló lenne...” (7. p.), mivel „amolyan fejlődési regény ez, ha úgy tetszik”..., emellett „kor- és kórrajz”, de nem rendszeres és módszeres „társadalom- és politikatörténeti reflexiók, utalások” köre. „Stílusgyakorlatok ezek. Az ember írás- és gondolkodási készségét hivatottak karbantartani” (uo.). Rilkével kezdi mottóként: „Lapozzatok vissza naplóitokban” (9. p.), s a legtöbbet Máraitól idéz. A végkicsengés előhangját is: „Ha csak dolgozni kellene az emberekért! Már az sem könnyű! De élni is kell közöttük. S ez csaknem lehetetlen” (186. p.). S mélyen igazat ad az írónak.

Ám ez nem lezárás. Csak belső tagolás. A háromkötetes napló második része, az *Úton lenni...* ugyancsak Máraival indít: „Mi lesz mindabból, amit írunk vagy gondolunk... Mifajta félelmes félreértés minden szó, mellyel ember az emberhez fordul?” (5. p.)² S már az első bejegyzések (dátumokkal jelölt napok, olykor naponta kettő vagy néha hosszabb szövegrész is), idézetek is tágítanak azon a horizonton, melyről az első naplókötet mint lehetséges kilátásról szól, de mint a minduntalan mozgásnak, ennek is szélesre tágul európai szemhatára. Az „úton lenni...” itt már kultúraközi megértés, nemzeti találkozások, identifikációs kételyek bűvkörében létezéssé válik. S tágul maga a tudástér is, melyben nemcsak mozog, de mozgat is: „Civilizáció? Kultúra? Hol vannak még (már?) ezek!? 1. Egyrészt önmagukban, objektíve léteznek bizonyos kultúrák, kultúrkörök, amelyeket egzakt vizsgálatokkal (pl. néprajzi atlaszok eredményei) viszonylag pontosan körül lehet határozni. 2. Másrészt a nemzetek kollektív tudatában létezik egy szubjektív kultúraértelmezés ('nemzeti kultúra'-kép), mítosz, amelynek elképzelt kiterjedése azonos általában a nyelvterületével, de csak a legkritikább esetben fedi az első pontban meghatározott kultúrterületet. Na már most: a néprajztudomány mindkét jelenségcsoportot vizsgálhatja (és vizsgálja is – ám a legtöbb esetben összemosva őket!). Az összefoglaló munkákban világosan meg kell mondani, hogy a szerző most az 'objektív' vagy 'szubjektív' kultúraértelmezés alapján dolgozik-e” ([1996], 8. p.).

S hát – így kérdezve-válaszolva – mi egy nemzet, mi egy nép? „Mondjál legalább egy olyan néprajzi jelenséget, amelynek elterjedése teljes egészében kirajzolja a magyar nyelvterület határait, s ki is tölti azt maradéktalanul! Más szóval: van-e olyan néprajzi jelenség, amely az összes magyarra és csakis a magyarokra jellemző? Nincs ilyen. Még akkor sincs, ha az időbeli fáziseltolódásokat egy (idő)síkra hozzuk” (uo.). E

2 Liszka József: *Úton lenni. Egy néprajzkutató töprengései. (Napló-jegyzetek: 1996–2000)*. Dunaszerdahely, Lilium Aurum, 2007, 256 p.

kötet fejezetei immár terjedelmesebbek (kevés kivétellel évente mintegy negyven-ötven oldalnyi feljegyzés) – a tárgykör pedig kétfelé szűkül: sokasodnak az életúttal összefüggő reflexiók, szakmai konferencián való részvételek, szerkesztési és tudásforgalmazási tárgykörök, de a kötet íráshelyszínei markánsan tagolódnak a külföldi (német, olasz, osztrák) és a magyar (Budapest, Komárom, Radna, Kassa) színterekre, a München és Regensburg önálló fejezetként is hatalmas – talán jelképezi Liszka „úton létének” állapotát. S bár (inkább a külföldi helyszínek okán terítékre került) tudományos út- és helykeresés itt is meghatározó még, határozott iránya van már a szakmai életút fejlődésének, a döntések, dilemmák indokainak, az „önelszámoltatás” és a tervszerű cselekvés egész vállalásos mivoltának. Tépelődések persze akadnak, így a szakmai jelenlét és kapcsolathálózati építkezés mibenléte is többször töprengések tárgyává lesz, sőt ennek a naplórírásban is olykor értelmet vagy önreflexiót keres...: „Kevesebbet kellene írni, és jóval többet olvasni”, [2000], 175. p.; „Úton lenni: a boldogság, megérkezni: a halál – Hobo”, [2000], 174. p.; „A naplórírásom tünődöm. Igen, a naplóríró számára még a tévedés luxusa is megadatik. S nemcsak a ténybeli tévedésé, hanem azé is, hogy akár saját korábbi álláspontját, nézeteit felülbírálja, hogy a napló egyes feljegyzései egymásnak mondjanak ellent. Hiszen éppen ez a lényege. Egy gondolkodó, tünődő ember vélekedései a világról, annak egyes jelenségeiről változhatnak, sőt meggyőződésesem, hogy változnak és változnak is. S ezeket a változásokat egy naplónak, ha valóban napló, vissza kell tükröznie.” ([2000], 175. p.)

A tükrözés szándéka ugyanakkor korántsem sérül. De a dilemmázás Liszkára (amúgy is) jellemző módja, vagyis a kérdezés, átgondolás, mérlegelés és döntés végül mindig a sikerképesség felé irányul: „Könyvem bevezetőjével nyüglődöm, s azon belül is a civilizáció–kultúra szópár meghatározása foglalkoztat. Rengeteg a definíció, és ezek sokszor szöges ellentétei egymásnak. Én talán általánosabb érvényű, általában az emberi tevékenység (szellemi és anyagi) produktumaira vonatkoztatható kifejezésnek a kultúrát mondanám. Ezzel szemben a civilizáció már bizonyos szempontból magasabb rangú képződmény (valahogy benne van a 'civis', 'civitas', 'civil' előtag, tehát bizonyos fokú fejlettséget, városiasodást, polgáriasodást feltételez). Az a szóhasználat is szólhat(na) mellette, hogy mondjuk afrikai bennszülöttek között mondhatjuk, hogy 'távol vagyunk a civilizált világtól'. Mondom, szólhatna mellette, hiszen a kultúrának, kulturáltságnak szintén van ilyen, magasabb értéket kifejező jelentése is” ([2000], 173. p.). De a jellegadó válaszok leggyakrabban szakmai effektusokon túl kapcsolati alapúak, közvetlen baráti-kollegiális hatást tükröznek, továbbá – és hangsúlyozni érdemes: igen kitaróan, következetesen – filozófiai, történeti, irodalmi szintéren kínálgató inspirációkból építkeznek. S mert napló, a vallomás mintegy önmagának szólóan is úgy őszinte, hogy nem kímél. Sem saját magát, sem pályatársak unalmasságát, politikusok indolenciáját, pártosodási és politizálódási hatások távolságtartó megítélését illetően, szerzői munkák impresszióját értelmezve (Spiró György „mélymagyar” verse, Kästner javaslata a nemzetiszocialista öröklet elemzéséről, Székely János példázata a „népi kultúra” értelmezéséhez, Theodor Fontane, Gerhard Vollmer, Richard von Dülmen, Böll, Csurka, Réz Pál ideái – és még Márai és Márai és Márai...), s egyúttal a saját határok,

személyes és emberi kultúra-határok, nyelvhatárok, nemzethatárok kérdését sem elengedve... (lásd a 2000. év sok oldalnyi bejegyzéseit!). S e gondolati séták, baktatások, fogalmi és értékrendi lamentálások egyszerre csak naplókötetté sokasodnak...

A második naplókötetnek tehát sajátja, hogy a helyi, a lokálisan érvényes, az impresszió és interperszonális tudás mellett a tér-képzet kitágul, európaivá lesz (pl. 9–13. p.) – „amíg össze is köt, el is választ” alapon –, de egyúttal annak szépirodalmi bázison megalapozása is itt rejlik, miképpen nem „földrajzi fenomén” (Grendel) az irodalom, hanem sokkalta inkább nyelvi (ld. 14–17. p.), vagy éppen ugyanilyen alapkérdés a megértést igénylő tolerancia határproblémája a kisebbségi dölyfösség és sérelmes alkalmazkodás összevetésénél (69. p.). A kötet a „keressétek, ami összeköt” szentenciájával válik morális tónust és európeér aspektust vállalóan teljesebbé, de formálódásában a szerzői önreflexió is meghatározó: hol tartunk/vagyunk éppen, mit is keresünk, mit is látunk, miről gondoljuk, hogy értelmes, hogy kultúra, hogy jelentéstartalmai közösek...: „Olvasóként hamar belátjuk, a miénk ez a könyv. Természetesen nem specifikusan csak a miénk. Európában semmi sem páratlan. Ezt hamar megszeretjük. Igaz, mindig is ezt szerettük, legfőljebb nem tudtuk, hogy ez a néprajz. Azt hittük, kultúra. (De mi a kultúra?) Hol a határ, meddig lehet elmenni a kérdésekkel? Végül – az Úton lenni... az a könyv, melynek nem szeretnénk a végére érni. (Mi adja egy napló ízét, azt, hogy egyszerűen nem lehet letenni?) Úton lenni jó. Úton lenni: a boldogság... (Persze: mi a boldogság?)”

S mert sem a második, sem a nyomában érkezett harmadik kötet (*Telt ház előtt...*)³ már nem tartalmaz magyarázkodó előszót, hanem rögtön magánéleti és közpolitikai impressziókkal indít újév napjától szilveszterig kalauzolva bennünket a Liszka-világban, úgy vehetjük: a Szerző bevált megoldásnak látja a naplóírás ekkénti módját.

Annyit „elnagyoltan” is kimondhatónak látok: a szaktudományos közlésmódokat vagy alkalmi impressziókat Liszka kitaratóan és elszántan meghaladja a kommunikatív szférák kölcsönhatásait érzékenyen követve, a „néprajzkutató” státuszt egyben megsokszorozva is, hiszen pályáivén belül e naplókötetek sokkal kevésbé a néprajzkutatót tükrözik, mint azt a sorozatcím sugallja. Viszont híven interpretálják a társadalomkutatót, a kérdező és felfedező embert, a kereső habitust, a dilemmázó attitűdöt, a mértéket és értéket követni-létrehozni képes kreatív személyiséget. A „töprengések” köteteinek ez a (korántsem valószerűen „záró”) akkordja immár valóban „telt ház előtt” hangzik fel, mint a címadó mottó is: „*Telt ház előtt hegedűszólót játszani, miközben az ember tanulja a hangszert...*” (Samuel Butler / Alexander Brody nyomán) – s Liszka „hangszertanulási” szertartása ebben a kötetben is felhangzik mint Márait folytonosan megidéző, konferenciákon és kutatóúton járó, emlékező és emlékeztető, hitet és meggyőződést regisztráló elszántság jele. Persze (lehessen a recenzióknak is tépelődnie valamin) mindvégig korántsem elszántan tisztázott kérdés ez a társadalomvizsgáló,

3 Liszka József: *Telt ház előtt... Egy néprajzkutató töprengései. (Napló-jegyzetek: 2001–2004).* Dunaszerdahely, Vámbéry Polgári Társulás, 2019, 272 p.

megértő, belátó attitűd. A módszeresen és rendszeresen publikáló, külföldi konferenciákon részt vevő, évente több tanulmánnyal vagy éppen kötettel is jelentkező szerző egyszerre van jelen a vallási néprajz, a szakrális kisemlékek, az európai etnológia, az összehasonlító folklorisztika, az ikonográfia, a népi kultúra kutatása, a népköltészet, a populáris kultúra, a szövegelemzés, a mesekutatás, a táji néprajz, a művelődéstörténet, a tájházak és muzeológia, a történeti folklorisztika szakterületén – ugyanakkor érdekes, hogy naplójegyzetei (mint bevezetőmben írtam: „nyilvános és válogatott töprengései”) e három kötetében mintha egy másik (teremtett, éltetett, konstruált) világban élne közöttünk. A harmadikban is, mint a két korábbi naplókötetben, meghatározóak az irodalmi, gondolkodástörténeti források, idézetek, utalások. De mintha az arányok is eltolódnának...: „Ez a napló áttételesen azt is visszatükrözi, hogy melyek az aktív, alkotó időszakaim és melyek a tájékozódóak, szemlélődőek, elmélkedőek. Az előbbi időszakokban ritkák a feljegyzések, az utóbbiakban egymást érik” ([2001], 7. p.).

Az összehasonlításhoz: a *Termékeny homályban* kötet hátoldali szövege is ebbe avat be: a naplófüzet „egyfajta ars diarium-ként is értelmezhető: a szó elszáll, az írás megmarad. Az írás pedig – naplóírónk hite szerint – az önkifejezés legfontosabb eszköze: benne foglaltnak a kitárulkozások, önmagunk lemeztelenítései, gondolataink, kételyeink, vívódásaink; benne foglaltnak, mintegy anyajegyként, a kor, amelyben éltünk, hogy a naplófolyam végül is egyfajta 'fejlődési regénnyé' váljon, egy európai (közép-európai, szlovákiai) magyar értelmiségi, egy 20. századi ember fejlődési regényévé.”⁴ A körvonalak és korszakok, dilemmák és szemléletmódok kérdéséhez az *Úton lenni...* kötet így kínálja a tartalmat: „Az *Úton lenni...* a kérdések könyve. A szerző kérdéseit – míg fel nem ütjük a könyvet, a beleolvasás pillanatától számítva már a mi kérdéseink ezek, és a mi töprengéseink. Elsődlegesen persze a gondolkodás könyve, de ez is kérdéses, mert mi lesz mindabból, amit írunk vagy gondolunk? Aztán a néprajz könyve ez, természetesen. No de mi a néprajz? Bár nem is ez a kérdés, hiszen a néprajz a népi kultúra kutatásával foglalkozó tudomány. Kérdés tehát: mi is az a népi kultúra? S ezen belül mit értsünk népin és mit kultúrán...”

A *Telt ház előtt...* kötet immár a tanulás és a tanítás együttes bázisa. Liszka nem ma kezdte a tanulást...: „Sokat olvasó gyerek voltam, és olvasmányélményeim nyomán már élt bennem valamiféle romantikus kép a tudós tanárokról. Ilyen elvárásokkal mentem a gimnáziumba, s mondanom sem kell, hogy csalódnom kellett. De azt hiszem, ez törvényszerű is. A valóság csak ritkán tud megfelelni az olvasmányélményeknek...” – mondja a 60. születésnap ürügyén készült teljes életút- és -szemlélet-interjúban.⁵ De egyúttal azt is: nem „tanuló volt”, hanem ma is az. Tegyük hozzá: a kérdezve tanítás, a dilemmákban osztozás alighanem a tudás felsőfoka és a kíváncsiság normája felé

4 A kötet az OSZK és a kiadó jóvoltából elérhető itt: <https://mek.oszk.hu/05200/05264/>

5 Csanda Gábor interjúja: „Mindenhol, mindenkor és mindenkitől lehet tanulni” – Beszélgetés a 60 éves Liszka Józseffel. Online: <https://forumszemle.eu/2016/07/01/mindenhol-mindenkor-es-mindenkitol-lehet-tanulni-beszelgetes-a-60-eves-liszka-jozseffel/>

vezető úton lét alapja, sőt megformált szereptartalma is. Hol „telt ház előtt”, hol csak szakmai közegben, olykor ezek kettősében,⁶ hisz mindvégig (régészként is) az „ásatag néprajz” helyett az „élő régészet” híveként formálja létmódját: „Ide persze kívánczokra egy közbevetés, hogy tudni kell, engem az irodalom mindig vonzott (naplóstílusom kapcsán már érintettem ezt), tehát az, hogy a folklorisztika és irodalom ilyen szoros szimbiózisban leledzik, nekem fölöttébb rokonszenves volt (azt már csak most tudom, hogy még annál is szorosabbak ezek a kapcsolódások, mint azt annak idején akár csak sejtettem is)...” – mondja magamagáról (ugyanott).

S e szimbiózisnak ad otthont, úton és megérkezve, újraindulva és termékeny szöveghomályban az első kötetek anyaga, nem különbül a már sokkal inkább „telt ház előtt...” zajló kutatói, oktatói, szerzői énjének megmutatkozása. Messze nem lehet teljes a fenti szemle, legfeljebb tépelődő tájékozódáshoz elegendő, vagy inkább talán valamely naplójegyzet-néprajz lehetséges műfajához közelítés formájaként. Liszka naplójegyzetében (nem egy ponton) Örkény „egypercesek” híveként mutatkozik, bejegyzései nemegyszer valaminő saját műfaj, egyperces naplójegyzetek koszorújává formálódnak. Így hát az ezekről kialakítható töprengések sem lehetnek itt már biztosabbak, mint olvasási késztetések a sokat olvasó érdeklődők számára, valaminő egypercesek, hogy ezektől is teljes körű lehessen a folklorisztika e kortárs formakezdeménye...

6 Példaként lásd a „Vámbéry irodalmi estek 2019” sorozatban megrendezett könyves beszélgetést Csanda Gábor Napló-értékelőjével: <https://www.televizio.sk/2019/10/telt-haz-elott-liszka-jozsef-naploi/>